

⁷⁸ „[A]nnak elbírálója pedig helyesek-e a számadás tételei nem-e? a csődtörvény értelmében a csőd- mint külön ügybíróshoz, a mely mint ilyen van hivatva a tömeggondnok számadásai felett határozni és ebből kifolyólag megállapítani, terheli-e a csőd hitelezői választmányának tagjait a csődvagyon kezelése és az ebből kifolyó számadások tekintetében felelősség?” MNL CSML VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 36703/1886.

⁷⁹ MNL CSML VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 4313/1891.

⁸⁰ HERCZEGH 1872. 30.

⁸¹ MNL CSML VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 5411/csőd1893.

⁸² CSÁSZÁR 1847. 109.

⁸³ A pénzüsszeg értékének megítéléséhez jó kiindulási alapot nyújt, hogy a következőkben ismertetett esetben a 15 Ft-nyi munkadíjat bagatell összegnek tartotta a cikk írója.

⁸⁴ MNL CSML VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 5557/P.1893.

⁸⁵ Ideiglenes Törvénykezési Szabályok, IV. Rész, 18. § 4. pont

⁸⁶ APÁTHY István: *A magyar csődjog rendszere. I. kötet.* Budapest, 1887. Eggenberger-féle Könyvkereskedés, 64–65. p.

⁸⁷ *A magyar csődtörvényjavaslatnak általános indokolása. Az 1878. évi október hó 17-re hirdetett országgyűlés képviselőházának irományai. X. kötet.* Budapest, 1879. Pesti Könyvnyomda, 53. p.

⁸⁸ MNL CSML VII. 1. 1891. I. b. 23. d. 6231/1895.

⁸⁹ 1881. évi XVII. tc. II. Rész III. fejezet.

⁹⁰ Ügyvédi munkadíj és a kuria. *Pesti Hírlap*, 1885. (március 28.) 86. sz. 12. p.

⁹¹ „A hány napot egy fél milliós ügyben az ügyvéd gondolkozva, majd kutatva, meg dolgozva töltött, a míg a fellebbezést beadta, annyi nap alatt az az ügyvéd mint közönséges napszamos, talán talicska-tolásal többet keresett volna tizenöt forintnál. Hanem a méltóságos bíró úr nyilván, csizmatisztítója hetibéréhez mérte a jogtudós munkadíját is.”; „Ez nem munkadíj, ez nyílt sértés az ügyvéd munkássága ellen, az nyílt kicsinylése az ügyvéd tudományának, ez szándékos lealázása az ügyvéd hivatásának.” Tizenöt forint munkadíj. *Ügyvédek Lapja*, 1885. 55. sz. 1. p.

A két világháború közötti jogfejlődés jelentős hatással volt a gazdasági élet mindennapi szereplőire, a kereskedőkre és a fogyasztókra egyaránt. A jog a maga eszköztárával igyekezett megtalálni minden olyan lehetőséget, amellyel biztosítani tudta a közérdek és a közgazdaság céljait, hogy a fogyasztók számára a termékek megfelelő áron kerüljenek értékesítésre. A kartellmozgalom problémája a tisztességtelen piaci magatartások szabályozása már a kartelltörvény hatálybalépését megelőzően is napirenden volt, és foglalkoztatta a jogalkotót, továbbá közvetetten hatással volt a fogyasztóra is. Az első világháború volt az a történelmi esemény, amely lökést adott az állami beavatkozás eszköztárára a magánjogi viszonyok terén. E szabályozási tárgy az árkérdés volt, hiszen a kereskedőt a nagyobb profit tisztességtelen aktivitásokra sarkalhatta. Ezért fontosnak tartom röviden bemutatni azt az utat, amely elvezette a magyar törvényhozást a tisztességtelen versenyről, majd pedig a kartellekről szóló törvény megalkotásáig.

1. A háború hatása a kartelljog szabályozására

A hadviselés következményei és a lakosság szükségleteivel történő visszaélések számának növekedése következtében a kormány a háború esetére szóló kivételes intézkedésről alkotott törvényekben

Varga Norbert

Egy választottbírósi eljárás kartelljogi relevanciái

Bud János (1880–1950),
az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság
első elnöke³

(1912. évi LXIII. tc., 1914. évi L. tc.) kapott felhatalmazás alapján megtette a szükséges lépéseket az áruk és a haszonkulcs maximalizálása érdekében.¹ Az ármaximalizálás mellett szükségesnek mutatkozott azonban a közszükségleti cikkek forgalmazása körüli visszaélésekkel szembeni fellépés is. Ezért kerültek felállításra a 3678/1917. M. E. sz. rendelet értelmében az árvizsgáló bizottságok és az Országos Központi Árvizsgáló Bizottság, amelynek hatásköre a tájékoztató áruk megjelölése volt.²

Ezt követően újabb jogi megoldást kellett keresni arra vonatkozóan, hogy a közszükségleti cikkek forgalomba hozatalát és fogyasztását hatékonyan szabályozzák. A büntetőjogi szankciók alkalmazása és egyben szigorítása jelentette a megoldást, mindamellett, hogy a kormány gazdaságigazgatási intézkedéseket is bevezetett. A büntetőjogi szankciókat,

amelyek a közellátás védelmét szolgálták, az 1916. évi IX. tc. tartalmazta.⁴ A háború hatással volt a szerződések teljesítésére is, és erre a bírói gyakorlat is reagálni kívánt, hiszen a „világháború a magánjog terén is oly problémákat vetett felszínre, amelyekkel a törvényhozások és jogtudomány eddig *ad professo* nem foglalkoztak”.⁵

A háború a trianoni békeszerződéssel zárult, amelynek III. fejezete a téma szempontjából különösen releváns:

„Magyarország kötelezi magát, hogy minden szükséges törvényhozási és közigazgatási intézkedést megtesz avégből, hogy a Szövetséges és Társult Hatalmak bármelyikétől származó nyereseményeket és ipari gyártmányokat a kereskedelmi forgalomban a tisztességtelen verseny minden módja ellen megvédje.”

Elindult tehát szükségképpen a történelmi események következtében egy olyan kodifikációs folyamat, ami e megváltozott gazdasági és társadalmi viszonyokra próbált reflektálni és a jövőre nézve jobbiztonságot nyújtani. A jogalkotás háttérében az állt, hogy a világháború több szempontból is törést jelentett az európai országok gazdasági fejlődésében, amelynek következtében korábban „soha nem tapasztalt mértékben megnőtt az állam gazdasági befolyása”.⁶

Megállapítható, hogy a világháború a termelés vonatkozásában megrázkódtatást jelentett, hiszen gazdasági bizonytalanságot okozott, sőt a háború utáni áruhiány, valamint a háborús kötött gazdálkodás maradványai a spekulációknak adtak teret. Az árdragító visszaélésről szóló 1920. évi XV. tc. büntetőjogi szempontból igyekezett a helyzetet átfogóan megreformálni.⁷ Az uzsoráról szóló törvény büntetőjogi eszközökkel kívánt tehát fellépni az árdragításokkal szemben, azonban emellett szükség mutatkozott a gazdasági versenyre és a verseny szabadságának védelmére is.

A tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. tc. ezt kívánta pótolni. A törvény azt a célt fogalmazta meg, hogy a gazdasági élet és az üzleti forgalom alapját jelentő üzleti tisztességet védelemben részesítse, amelyet állami beavatkozással lehetett megvalósítani. Erre azért volt szükség, hogy a törvényhozás védelmet nyújtson a tisztességtelen versennyel szemben, hiszen a magánjog általános szabályai alapján ezt már nem lehetett garantálni a megváltozott gazdasági viszonyok között.⁸ A tisztességtelen versenyről szóló törvény hatálybalépését követően is már megjelentek olyan „összebeszélések”, amelyeket kartellnek lehet minősíteni.

2. A kartellfelügyelet igazságszolgáltatási szervei: a választottbíráskodás szabályozása

A magyar kartelljog kodifikációjának egyik legfontosabb lépése volt az állami beavatkozás eszközrendszerének szabályozása, vagyis a végrehajtó és az igazságszolgáltatási szervek hatáskörének és eljárásának rendezése.

A téma szempontjából az igazságszolgáltatási szerveken lesz a hangsúly e tanulmány keretében. A Kartellbíróóság mellett a rendes bíróságoknak és a választottbíróóságoknak volt szerepe a kartellfelügyelet gyakorlati megvalósításában. Választottbíróósági kutatásom során az is nyilvánvalóvá vált, hogy a kartellügyek latenciája azért is volt valós probléma, mert a törvény lehetőséget teremtett, hogy a felek közötti vitát választottbíróóság előtt oldják fel. A kartelltagok között felmerült vitás kérdések legtöbb esetben először a kartellmegállapodás alapján választottbíróóságok elé kerültek. Mielőtt rátérnék a kiválasztott választottbíróósági eset részletes bemutatásra röviden ismertetni szeretném a választottbíróóságokra vonatkozó általános szabályokat.

A választottbíróósági eljárás vonatkozásában alapvetően az 1911. évi I. tc. vonatkozó rendelkezéseit kellett alkalmazni. A választottbíróósági eljárás sajátossága, hogy az eljárás során a választottbírák a felek között létrejött megállapodás alapján jártak el. Az eljárás előfeltétele volt, hogy a felek között erre vonatkozóan választottbíróósági szerződés, vagy ilyen rendelkezést tartalmazó megállapodás létezzen, amely csak akkor volt érvényes, ha azt írásba foglalták, ha meghatározott ügyre, vagy jogviszonyból eredő vitás kérdésre vonatkozott.⁹ Először is meg kellett határozni, hogy ki lehetett választottbíró. A felek megegyezhettek a választottbíró személyében, vagy azt meg is nevezhették a szerződésben. Abban az esetben, ha erre vonatkozó kikötést nem találunk a szerződésben, akkor mindegyik fél maga választhatott bírót.¹⁰

A felek maguk határozták meg az eljárás módját is. A felek ügyvédet bízhattak meg képviselőikre. Magáról az eljárásról jegyzőkönyvet készítettek. A felek a választottbíróóság tagjainak díjazását közösen állapíthatták meg, amennyiben ezt nem tudták meghatározni, akkor a választottbíróóság döntötte el a kérdést, ami ellen felfolyamodással élhettek annál a bíróságnál, amely fellebbezési bíróság járna el választottbíróósági szerződés hiányában. A választottbíróóság tanúkat és szakértőket hallgathatott ki.

A választottbíróóság ítéletét indokolnia kellett, amelyet minden tag aláírt. A felek az eljárás során egyezséget is köthettek egymással. Az ítéletet csak érvényteleníteni lehetett rendes bírósághoz benyújtott keresettel a következő esetekben. Ha a választottbíróósági szerződés nem létezett, vagy nem érvényes, vagy nem az adott ügyre vonatkozott, valamint, ha az ítélet meghozatala előtt hatályát veszítette. Abban az esetben is, ha megsértették a választottbíróóság alakítására, vagy határozathozatalára vonatkozó szabályokat. Ha a határozat meghozatalában olyan személy vett részt, akit rendes bíróság kizárt az eljárásból. Ha a fél meghallgatását az eljárás során mellőzték. Ha ítélet aláírására vonatkozó szabályokat nem tartották be. Ha az ítélet meg nem engedett cselekményre kötelezte a felet, vagy annak rendelkező része érthetetlen volt. Végezetül akkor is, ha a Pp. 563. §-ának (5)–(9) bekezdései értelmében perújításnak volt helye.¹¹

A tisztességes verseny és az üzleti tisztesség biztosítása volt az egyik legfontosabb feladat az 1931. évi kartelltörvény hatálybalépését megelőzően. A tisztességtelen versenyről szóló 1923. évi V. tc. szabályai ezt akarták ga-

rantálni. Ez azonban nem jelentette azt, hogy már e jogszabályt megelőzően, vagy annak hatálybalépését követően ne lettek volna a gazdasági életben olyan szervezkedések a cégek között, amelyek arra törekedtek, hogy a verseny korlátozásával magas profitot érjenek el. Az egyik kereskedői cél pedig az volt, hogy minél nagyobb fogyasztói kört magukhoz csábítva a megszabott áron alul értékesítsék termékeiket, gazdaságilag lehetetlen helyzetbe hozva ezzel a konkurenciát. A kartellek megjelenése tehát egyértelműen megelőzte a kartelltvérvény elfogadását. Már előtte is létezett e jogintézmény, amelynek tagjai folytathattak az üzleti tisztességbe ütköző árdragító tevékenységet is. Jelen esetet azért tartom fontosnak részletesen bemutatni, mert egy tisztességtelen versenycselekmény mögött egy kartellmegállapodás is előtérbe került az eljárás során. Világosan látszik az, hogy milyen közel álltak egymáshoz az üzleti tisztességet sértő magánszemélyek közötti cselekmények és az alapvetően kereskedelmi társaságok olyan magatartásai, amelyek szintén tisztességtelenek voltak azáltal, hogy a közjót és közgazdaság érdekét sértették.

3. Egy tisztességtelen versennyel kapcsolatos ügy kartelljogi relevanciái

A Magyar Nemzeti Levéltár Gazdasági Levéltárában megtalálható eset jó példa arra, hogy bemutassam a tisztességtelen versenyről szóló törvény által tilalmazott magatartási formák és a kartellek versenykorlátozó tevékenységeinek hasonlóságait. Eddigi levéltári kutatásaim során ez az egyetlen olyan eset, ahol egy tisztességtelen versenycselekmény mellett a kartellezés is megjelent.

A Foto-Engeros für Fachfotografen-Bedarf speciális fotószaküzlet levelet fogalmazott meg a Magyarországi Fotókereskedők Központjának, amelyben kifejtette, hogy kötelességüknek tartják felhívni a Magyar Fotókereskedők Országos Egyesületének figyelmét arra a körülményre, hogy a Pfeifer optikus cég a Vilmos császár úton a „sleiderozásban” nyilvánosan részt vesz.

„Nap-nap után tapasztaljuk régi, megbízható vevőinktől, kik absolute szavahihető úriemberek, hogy a fenti cég ma is filmből, lemezekből, papírokból és minden egyéb fotocikkekből amatőröknek 20% engedményt ad és olyan testületeknek pl. mint a postatakarékpénztár; melynek a házi fotóköre 300-nál több tagot számlál, ugyszólván szerződéses szállítója. Ezen utón árpolitikájával természetesen óriási vevőkört sikerült magához láncolni, nekünk pedig a régi vevőinktől nap-nap után kell hallanunk, hogy ez a mai árvédelem is csak ugyanolyan értékük, mint a milyenek már eddig többször léteztek – 'ez az egész csak levegő' – s csak arra alkalmas, hogy a közönséget kiuzsorázzák.”¹²

Jelen esetben az történt, hogy Hegedüs né a Postatakarékpénztár egyik tisztviselője azt nyilatkozta, hogy mivel a cég nem adott 20% engedményt, így a Postatakarékpénztár

amatőr vevőkre nem vásárolt a cégtől. Ugyanilyen nyilatkozatot tett Zechmeiszter úr is, aki a Postatakarékpénztár egyik főtisztviselője volt. Az illető ugyancsak vásárlás nélkül távozott, és igen megbotráncozott az eljárásról, hiszen „egy kis optikus cég a szegény állami tisztviselőnek adja ezt az előnyt, ugyanakkor mi a régi vevőinket ezzel megsarcol”-ja.¹³ Ezért azt kérték Magyar Fotókereskedők Országos Egyesületétől, hogy a nevezett cég ellen a szükséges jogi lépéseket tegye meg. Az iratokból kiderül, hogy nem mindenkivel szemben járt el hasonlóképpen a fotókereskedő. Erre szolgál bizonyítékul az alábbi panasz.

Pfeifer Ferencet értesítették az 1931. április 16. napján kelt levélben, hogy panasz érkezett amiatt, hogy fotócikket a gyár által megszabott eladási árnál olcsóbban árusít. „Ez a magatartás a tisztességes versenyzés szabályaiba ütközik, és ezt a magatartást szabályaink is tiltják és elkövetését súlyosan megtorolják.”¹⁴ A levélben arra is felhívták a figyelmét, hogy a jövőben ettől a magatartástól tartózkodjon, és vele szemben az eljárást megindítják. Egy közel egy hónappal későbbi levél pedig arról tanúskodik, hogy az egyesület irodájához újabb panasz érkezett, miszerint a panaszolt az Agfa rollfilmet 1.50 pengőért, a 20-as csomagolású Satrapolz 6 1/2 × 9 papírost 80 fillérért, 6 1/2 × 9 kópiát 12 fillérért értékesítette.¹⁵

Ezt követően került sor a budapesti kereskedővel szemben a választottbírói eljárás lefolytatására. A levéltári források alapján egyértelműen rekonstruálható az eljárás menete. A Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete eljárást indított az előbb nevezett alperessel szemben az 1923. évi V. tc. 1. §-ába ütköző tisztességtelen verseny miatt. A keresetből kiderül, hogy a Magyarországon működő fotócikkgyárak gyártmányaik eladási árait megszabták, és ezek megtartását ellenőrizték. Az is szerepelt a keresetben, ami már kartelljogi szempontból releváns információ, hogy 1932. augusztus 27-én a gyárak az árak megtartásának szigorúbb betartatását határozták el, amiről a keresetlevélhez mellékelte, továbbá a kartellbírósnak bejelentett szerződés is tanúskodik. Arra is hivatkoztak, hogy az árak megtartásának fokozottabb ellenőrzésére vonatkozó tájékoztató levelet minden érintett személynek megküldték.¹⁶ Erre többször is felhívták a kereskedők figyelmét. A türelmi határidő 1932. október 24. napja volt, amelyet követően szigorúan fel kívántak lépni azokkal a tagokkal szemben, akik árrontást követnek el.

Kérdés az, hogy mi is volt tulajdonképpen az árrontás jelen esetben? Az alperes 1932. december 16-án 1 db Voigtlander–Brillant gépet és 2 tekercs 6×9-es 8 felvételes Voigtlander filmet, összesen 31.70 pengőért, a Voigtlander–Brillant gép kiskereskedelmi eladási ára 36 pengő, a 6×9-es 8 felvételes Voigtlander film eladási ára 2,25 pengő, továbbá 1932. december 19-én 1 tekercs 6×9-es 8 felvételes 23 scheineres filmet, amelynek kiskereskedelmi eladási ára 2,25 pengő, 1,80 pengőért, illetve 1932. december 21-én 1 tekercs 6×9 8 felvételes 23 scheineres filmet, amelynek kiskereskedelmi eladási ára 2,25 pengő, 2 pengőért értékesített.

„Fokozottan helyezünk súlyt tagjainkkal szemben arra, hogy a versenyzés szabályai egymással szemben egyen-

*lők legyenek. Az, aki társaitól a szabályok, a kicsinybeni eladási árak megtartását megköveteli, maga pedig e tekintetben más áron ad el, kétségtelenül tisztességtelen versenyt követ el, ami az 1923:V. t.c. 1 §-ába ütközik.*¹⁷

A kereseti kérelem arra irányult, hogy az alperes a tisztességtelen versenyselekményt fejezze be, az ítéletet *Az Est* publikálja, és fizesse meg a perköltséget.

Pfeifer Ferenc ellenkérelmet terjesztett be a választottbíróshoz, amelyben kérte a felperes kereseti kérelmének elutasítását.¹⁹ A Budapesti Kereskedelmi és Ipar-kamara választottbírósa kiküldte az idézést, és kitzúzte a tárgyalás napját 1933. február 16. napjára.

A tárgyalás napján először a felperes kereseti kérelmének előadására került sor. Kiemelte, hogy a kiskereskedelmi árak megtartásának kérdése mintegy két év óta folytonosan napirenden van.

*„Alig múlt el hét, hogy e tárgyban valamely tanácskozás, javaslattétel vagy kísérlet ne történt volna, amiről nemcsak a budapesti hivatásos fotocikkkereskedők, de a legkisebb vidéki bazáros is, ha fotocikkkel kereskedik, tudomással bírt és bír. Azok a szörnyű lázok, amelyek e szakma testét rázzák, a szakmán kívül is ismeretesek voltak, a rokonszakták folytonos érdeklődéssel kísérték azt a hatalmas mozgalmat, amely arra volt hivatva, hogy a szakmát a végpusztulástól megóvjá.*²⁰

Ezért tudnia kellett az alperesnek, hogy 1932. július 20. napján a gyárak megtalálták a megegyezés lehetőségét abban a formában, hogy a kiskereskedelmi eladási árak megtartását a saját cikkeik vonatkozásában hogyan fogják érvényesíteni. Ezt a körülményt az alperessel, a kereskedővel is közölték. A felperes szerint ezt az alperes nem is vonta kétségbe. Ha ezt mégis megtenné az alperes, akkor a felperes arra kéri a választottbíróshoz, hogy eskü alatt hallgassa meg. A gyár képviselői az alperest is meglátogatták, és ismertették vele a tényeket. Az árak megtartásának kérdésében mint közérdekű ügyben a kereskedők és a gyárak együttesen jártak el. Ez azért is volt fontos, mert Magyarországon a fotócikk szakmának a Magyarországi Fotókereskedők Központja volt az érdekképviseleti szerve, amelynek feladata, hogy a közérdekű ügyeket egyöntetűen és központilag intézze. Az alperes hivatkozott arra is, hogy „most már – a kartell megkötése és közzéte után – az összes gyárak megbízásából a továbbiakat a „Magyarországi Fotókereskedők Központja” intézte”.²¹ A központ közölte a Voigtländer gyár megbízásából a kartell megalakulását, majd később az árjegyzék elkészítését.

A felperesi előadást követően került sor az alperesi védekezés ismertetésére, a bizonyítékok bemutatására. A választottbíróshoz a következő kérdést tette fel az alperesnek. Igazolni tudja-e, hogy a Voigtländer gyár másnak is adott el terméket, nem csak a felperesi egyesület tagjainak? Az alperes kijelentette, hogy a felperes részéről olyan állítás, miszerint a Voigtländer gyár kizárólag egyesületi tagnak adna el fotóterméket, nem hangzott el. Véleménye szerint a felperesnek kellett volna azt bizonyítani, hogy a szóban forgó gyár csak egyesületi tagnak értékesített, és azt is, hogy ezt az eladási módot csak a kartellszerződés megkötését követően írta elő.

*„Ha ugyanis a Voigtländer gyár a kartellszerződés megkötése előtt is csak egyesületi tagnak adott el, amikor az árak szigorú betartása kötelező nem volt és nem is lehetett, semmiféle jelentősége nem lehet annak, ha közben is ugyanily módon eszközlé az árusítást. Ez esetben ugyanis semmiféle változás sincs ahhoz a helyzethez képest, amikor még árvédelem nem volt tervbevéve, s így az árvédelemnek máról holnapra történő életbeléptetéséhez feltétlenül szükséges valamilyen megállapodás, ami a konkrét esetben hiányzik.*²²

A vita tárgyát képezte a kartellmegállapodás érvényességének kérdése is, ami az árbetartásra vonatkozott. Véleménye szerint

*„az ígérek versenyjogi mérlegelése független az 1931. évi XX. t.c. bemutatási rendelkezéseitől – egyáltalában nem indokolja, hogyan és milyen alapon tekinti a kartelltörvény szerint kifejezetten és világosan érvénytelené vált nyilatkozatot, amelyet az összes érdekelt, s így a kereskedők és gyárosok is érvényteleneknek tekintettek már hiszen a közbeeső időben kivétel nélkül minden kereskedő jogosítva volt engedményt adni és tényleg adott is – mégis fennállónak.*²³

Mint mondta, a törvény szigorú feltételekhez, írásba foglaláshoz és bemutatáshoz kötötte az árura vonatkozó árkorlátozásokat. Végül érvénytelené vált az 1931. évből származó nyilatkozat azért is, mert 1931. végéig 1932. októberéig egyetlen gyáros és egyetlen kereskedő sem akarta a kiskereskedelmi eladási árak betartását, hanem ez idő alatt teljesen szabad volt az áralakítás, és semmiféle szempontból sem esett kifogás alá, ha a kereskedők a vevőknek árendeményt adtak. Bizonyítja ezt a kartellszerződés szövege is:

Pfeifer Ferenc Optikai Szaküzletének hirdetése az Újság könyvében (1928)¹⁸

„a kicsinybeni eladási árak betartására vonatkozó megállapodást az érdekeltek »mai napon«, tehát a megállapodás aláírása napján rögzítették, ami azt jelentette, hogy azt megelőzőleg ilyen korlátozás nem létezett.”²⁴

Az eljárás során kartellhez kapcsolódó anyagi jogi kérdések megvitatása is felmerült. Kétségtelen tehát, hogy a kartelltvörvény életbeléptetése minden korábbi korlátozást megszüntetett, és azok érvényességi feltételévé az írásba foglalást és a bemutatást tette. A felperes nem is állította, hogy a megállapodás létrejöttét megelőzőleg eleget tett a kartelltvörvény rendelkezéseinek, amelynek következtében nem volt törvényes alapja, hogy a kartelltvörvény hatályát megelőző időből eredő, de e törvény által érvénytelennek nyilvánított nyilatkozatok alapján állapítsanak meg olyan kötelezettséget, amelyet a kartelltvörvény nem létezőnek tekintett. A választottbíróóság az első tárgyaláson kötelezte a felpereset, hogy igazolja, vajon a kartellszerződés megkötését követően a gyárosok a viszonteladókkal kötött szerződéseikbe árbetartási záradékot vettek-e fel.

A felperes előadása szerint a kartellmegállapodást létesítő gyárak semmiféle intézkedést nem tettek a kartell életbeléptetése érdekében.

„A jogérvényesnek nem tekinthető közléseket a központ tette, minthogy azonban ennek jogi személyisége nincs, viszont a felperesi egyesületet a maga egészében a Központ odatartozónak tekinti, a felperesi egyesület alapszabályai döntenek el, joga van-e az egyesületnek a tagokra kötelező hatállyal a tagok megkérdezése és kötelezettségvállalása nélkül gazdasági korlátozásokat vállalni és végrehajtani.”²⁵

Az árvédelmi rendszert csak akkor lehetett volna fenntartani, ha a márkatulajdonos képes védelmet nyújtani a visszaélések ellen, és az árbetartást biztosítani tudja, ha ez nem létezik, akkor jó erkölcsbe ütközik az árbetartás szabályozása. Ezt a célt szolgálta volna a kartellszerződés második bekezdése, ami szerint kereskedő más kereskedőnek márkacikket nem adhatott át.

„Felperesnek és a gyárosoknak is, akik szintén tartoznak ismerni a szakma ügyeit, tudniok kell, tudják is, hogy nemcsak a Magyar fotókereskedők országos egyesületének tagjai foglalkoznak fotocikkek árusításával, hanem szászámra foglalkoznak olyan kereskedők is, akik ennek nem tagjai és akiknek ennél fogva a felperes, vagy a Központ írhat és közölhet, amennyit akar, azok ezzel édeskeveset törődnek. Fotókereskedéssel foglalkoznak, anélkül, hogy az egyesület tagjai lennének, drogériák, fényképezésk, s olyan cégek, amelyek rendes üzletkeretében a fotocikkek elárúsítása nem tartozik. A gyárosok ezt nem tudják és nem akadályozzák meg. Tűrik, hogy az illegális verseny az árak betartását megnehezítse.”²⁶

Az azonban kiderült, hogy e rendelkezést a kereskedőkkel senki nem közölte, ennek végrehajtásáról senki sem gondoskodott,

„aminek folyamánként szászámra kaphatok fotocikkek oly kereskedőknél is, akiknek nem a gyárosok szállítanak. Minthogy pedig ezek a viszontárusító kereskedők feltétlenül olcsóbban kapják az árukat, mint a megszabott kicsinybeni eladási ár és a gyárosok, köztük Voigtländer is, ezt az állapotot tűrik, elnézik és még csak kísérletet sem tesznek ennek akadályozására, nyilvánvaló, hogy tűrik az intézményes árrontást.”²⁷

A felperes saját álláspontja szerint is egy egységes aktussal kívánta valamennyi gyár részére bevezetni az árvédelmi rendszerét. Pfeifer Ferenc szerint „mindebből megállapítható, hogy éppen az árak tekintetében a legnagyobb káosz uralkodik, már csak azért is, mert az árváltozások közzétételéről soha, senki sem gondoskodik.”²⁸

Az alperes szerint önmagában az a körülmény, hogy valaki a felperesi egyesületbe belépett, nem jelenti és nem is jelentheti a központra vonatkozó súlyos kikötések jogérvényes vállalását. Az egyesületbe való belépés csak az egyesületi alapszabályok betartására kötelezte a tagokat.

A felperes szerint az árközléseket a központ és nem az egyesület tette. Az egyesület mint a kereskedők szakmai szervezete a gyárosok egyoldalú követeléseit a tagok kifejezett elfogadó nyilatkozata nélkül az alapszabályok értelmében kényszeríteni nem is tudta.

A bizonyítékként csatolt kartellmegállapodást a gyárosok, köztük a Voigtländer gyár akarta hatályba léptetni, és zárt árvédelmi rendszert kiépíteni. Jelen esetben ez nem történt meg. A felperes előadása is bizonyítja, hogy a gyárosok semmiféle lépést nem tettek ennek érdekében. Az eladási feltételeket, amelyek a szigorú árbetartási kötelezettséget is tartalmazzák, a kartellszerződés után nem írták alá, továbbá a számlákhoz nem csatoltak árbetartásra vonatkozó tájékoztató szöveget.

Az alperes kijelentette, hogy alaptalan panaszról van szó. Az 1931. június 30-án kelt „beismerés” csak alakilag helytálló, de tartalmilag nem. Véleménye szerint mindez a kartellszerződés előtti időből való, és ezért nem lehet figyelembe venni. A felperes tudta, hogy nemcsak az alperes ellen, hanem más kereskedő ellen is tettek a versenytársak tömegesen és alaptalan panaszokat. Pfeifer Ferenc szerint a megszabott árakat a kereskedőknek be kellene tartaniuk, a kereskedelmet meg kellene védeni az illegális versenytársaktól, hiszen a visszaélésekre lehetőséget adó megoldások az árvédelem kapcsán sértették a jó erkölcs követelményét.

A felek meghallgatását és bizonyítási szakasz befejezését követően a választottbíróóság meghozta ítéletét: az alperest esetenként 100 aranypengő pénzbírsággal sújtotta, és megtiltotta, hogy a Voigtländer–Brillant fényképezőgépet és a Voigtländer filmet a kiskereskedelemben megszabott áron alul értékesítse, továbbá kötelezte, hogy 15 nap alatt fizesse meg az 530 aranypengő perköltséget. A választottbíróóság az ítéletet az alábbiak szerint indokolta. Az alperes rendes tagja volt a felperesi egyesületnek, amelynek célja, hogy a tisztességtelen verseny elleni küzdelem érdekében tagjait állandóan tájékoztassa a szakmát érintő kérdésekről, kapcsolatokat építsen ki a gyárosok és az egyesület között. Ilyen szakmabeli érdek volt a márkás

fotóciókkek kiskereskedelmi eladására megszabott árak betartása is. Ezt az alperes, aki hivatásos fotókereskedő volt, nem vonta kétségbe, sőt az 1933. február 16. napján tartott tárgyaláson kijelentette, hogy árrontást nem is szándékozik elkövetni.

„Ebben a helyzetben a választottbíróság megítélése szerint sérti a tisztas kereskedői felfogást – s így beleütközik az 1923:V. t.c. 1. §-ába – az alperesnek eljárása, ha fotómárkacikket mégis a megszabott áron alul adott el, noha a fotómárkacikk gyárosok – köztük a keresetlevélben említett Voigtländer gyár tulajdonosa is – időközben /1932. jul. 20-án/ az árvédelem céljából egymással is megegyeztek, szabályszerűen bemutatott u.n. kartellszerződéssel és a kicsinybeni árakat – a felperesei egyesület útján – megfelelő figyelmeztetés kapcsán a kereskedőkkel /alperessel is/ közölték. Az pedig, ha egy-két gyáros ezen árvédelmi megegyezésben nem vagy csak korlátozva vett részt, nem érinti az egyéb gyártmányokra vonatkozó viszonteladói árrontás versenyjogi megítélését.”²⁹

A bíróság kimondta, hogy az árrombolással szembeni kereskedői magatartás versenyjogi jelentősége, tehát az alperes ígéreteinek versenyjogi mérlegelése, független az 1931. évi XX. tc. 1. és 2. §-a szerint az ún. kartellszerződések esetében előírt bemutatási kötelezettségtől.

A választottbíróság ítéletéből az is kiderült, hogy az 1933. április 5-én tartott tárgyaláson meghallgatták Herczegovits Árpád és Schwarz Lipót tanúkat. Esküvel megerősített vallomásaik alapján a bíróság megállapította, hogy az alperes 1932 decemberében – részint személyesen, részint az üzletben tevékenykedő felesége útján – 6×9-es 8 felvételes Voigtländer 23 scheineres filmet 1 pengő 80 fillérért, majd 2 pengőért, 1 db Voigtländer–Brillant fényképezőgépet és 2 db filmet pedig összesen 32 pengőért adott el, holott a gép kiskereskedelmi megszabott eladási ára 36 pengő, míg a filmé 2 pengő 25 fillér volt. Az említett tanúk vallomását igazolta az 1933. április 5-én kihallgatott Hoffmann Viktor és Fehér Rezső vallomása is, miszerint a felperesi egyesület keretében működő békéltető bizottság előtt az alperes felesége az alperesi olcsóbb eladás megtörténte utaló nyilatkozatokat tett. A bíróság kimondta, hogy az említett tanúkkal szemben az alperes feleségének, Pfeifer Ferencnének mint érdekeltnek az árrontás megtörténte ellen szóló vallomása nem lehet döntő.

„Mivel ilyképen a szóbanlevő fotómárkacikkre nézve az árrontást az alperes elkövette, evvel az üzleti versenycelekményével pedig – a kifejtettek szerint – megsértette az 1923:V. t.c. 1.§-ban foglalt tilalmat, a felperesnek mint szakegyesületnek az id. törvény 32. §-ában megengedett keresete folytán az alperest abbanhagyásra kötelezni kellett a megfelelő pénzbírság terhével. Azt, hogy alperes nemcsak a szóbanlevő Voigtländer márkacikkeket, hanem egyéb fotóciókkek is a megszabott áron alul adott el, a felperes nem bizonyította. Fotóciókkeknek a megszabott árnál olcsóbban eladásától való általános eltiltására tehát nem volt alap.”³⁰

A választottbíróság ítéletét a Pp. szabályai alapján felfolyamodással lehetett megtámadni, amelyet meg is tett az alperes, és benyújtotta jogorvoslati kérelmét a Budapesti Királyi Ítéltáblához, hivatkozva továbbá az 23.900/924. I. M. sz. rendelet 13. §-a 2. bekezdésének 5. pontjára. A kérelem indokolásában kifejtette, hogy a választottbírósági ítélet utalt a 1931. március 17. napján kelt nyilatkozatra. E nyilatkozattal szemben az alperes kijelentette, „hogy az elsősorban az azt aláíró 34 kereskedőnek egymás közötti megállapodása, és e megállapodásból eredőleg kizárólag az azt aláírók együttesen, vagy esetleg külön származtathatnának jogokat, de nem származtathat ebből jogot a felperesi egyesület.”³¹ Véleménye szerint a nyilatkozat érvénytelen. A felperes a jelzett megállapodás másolatából egyébként ezt a fontos körülményt egyszerűen lehagyta. Az érvénytelenség kapcsán hivatkozott az 1931. évi kartelltörvény hatálybalépésére is.

Az ügy tehát az illetékes ítélőtábla elé került. A felfolyamodási bíróság végzésében az alperes felfolyamodási kérelmét a következő indokok alapján elutasította. Először is az ítélőtábla alaki jogi értelemben vizsgálta a kérelmet. Hivatkozott a 20.900/1929. I. M. sz. rendelet 13. §-ának 5. pontjában meghatározott felfolyamodási okra, amely szerint a választottbíróság ítélete felfolyamodással abban az esetben támadható meg, ha azt nem indokolták. Az állandó bírói gyakorlat alapján ez abban az esetben valósult meg, ha az ítéletnek nincs olyan része, amely indokolásnak megfelelően.

„Ellenben az ezúttal elő nem fordult súlyos mulasztás esetétől eltekintve rendszerint nincs helye e címen való támadásnak azon az alapon, hogy a választottbíróság ítélete nem kimerítő vagy nem kielégítő. Minthogy a választottbíróság ítélete a jelen esetben tartalmaz olyan részt, amely az ítéleti indokolás követelményeinek megfelel, és minthogy felfolyamodó alperes nem is az indokolás teljes hiánya miatt, hanem annak egyes kérdésekbeni hiányossága miatt támadja meg a választottbíróság ítéletét.”³²

Az ítélőtábla szerint az alperes felfolyamodási kérelme azért is alaptalan, és nem lehet arra hivatkozni, hogy az ítélet a felek kérelmén túlterjeszkedik, mert a felperes keresetében pontosan megjelölte alperesnek azt az eljárását, ami az 1923. évi V. tc.-be ütközik. A választottbíróság ítélete tehát teljesen megfelelt a felperes kereseti kérelmének, ennek következtében a felfolyamodási kérelem alaptalannak minősült.³³

A választottbírósági eljárás megértését segíti elő, ha a Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete alapszabályának fontosabb és releváns részleteit ismertetem. Fontosnak tartom ezt azért, mert csak a források bemutatásán és elemzésén keresztül lehet megérteni egy jogintézmény tényleges működését. Az alapszabály szerint az egyesület egyik célja a „tisztességtelen verseny elleni küzdelem, minden a törvény által megadott módon”. A második fejezet határozta meg, hogy kik lehetnek az egyesület tagjai, és e tagoknak milyen jogaik és kötelezettségeik voltak.

„A tagok lehetnek alapító, rendes és tiszteletbeli tagok. a./ Alapító tag az a fotókereskedő, aki a felvétel minden más feltételének is megfelelően az évi rendes tagdíjon kívül, az alapítás költségeihez, 100.- pengővel hozzájárul. b./ Rendes tag. c./ Tiszteletbeli tag, kiket a közgyűlés a nem fotókereskedők közül, azok sorából választhat, akik működésükkel az egyesületnek különös szolgálatot tettek, s ezzel az egyesület háláját kiérdemelték. A tiszteletbeli tagok tagdíjat nem fizetnek. Az egyesület tagja lehet, minden kizárólag fotókereskedéssel foglalkozó magyar állampolgár, illetve amely foglalkozását állandóan és iparszerűen űzi, nyílt üzlethelyisége és fotocikkekkel telepe, helyi követelményeinek megfelelő áruraktárra van. Az a kereskedő, aki bár üzletében rokon cikkeket is tart és azokkal is kereskedik, de üzlete fősúlyát a fotókereskedés képezi.”

A tagok jogai és kötelezettségei az alapszabályban foglaltak szerint a következők voltak.

„A tagokat minden az alapszabályból folyó jog megilleti. Így különösen joguk van a közgyűlésen megjelenni, szavazni, ott indítványokat tenni. Panaszikkal az egyesület arra hivatott szervéhez fordulhatnak, aki a panaszokat megvizsgálja s orvoslás végett a szükséges és megfelelő lépéseket megtenni köteles. Joguk van az egyesület által nyújtott kedvezményeket élvezni, az egyesület ingyenes kiadmányait igényelni. Ezzel szemben köteleességük mindenben az egyesület alapszabályainak megfelelő magatartást tanúsítani. Kötelesek a tisztességtelen versenyt kerülni, az egyesületnek ezirányban folytatott küzdelmet támogatni, s mindent elkövetni annak sikere érdekében. Amennyiben szakmabeli, akár az egyesület tagja is követne el a kereskedői morálba ütköző cselekményt, vagy folytatna tisztességtelen versenyt s ez bármely tag tudomására jut, köteles az illető az esetet a vezetőségnek jelenteni, hogy a szükséges lépések megtehetőek legyenek.”

Az alapszabály szól a választottbírói eljárásról is:

„Továbbá köteleességük a tagoknak a jury elbírálásának alávetni magukat, ha ellenük annak a vádja merülne fel, hogy alapszabály ellenesen jártak el, vagy egyébként vétettek a kereskedői morál ellen.”

Meghatározták a szervezeti és alaki jogi szabályokat is.

„A jury az elnökből és négy egyesületi tagból alakul. Tagjai közül kettőt az egyesület választmánya, kettőt pedig a panaszlott választ. A jury elnökét annak tagjai

választják, akár az egyesület tagjai sorából, akár pedig az egyesületen kívül álló olyan személyek közül, akik megítélésük szerint e tisztségre alkalmasak. Elnök-választásra szükség esetén az ügyész tűzi ki határnapot. Ha a jury tagjai az elnök személyében megegyezni nem tudnának, úgy a tagok által javaslatba hozottak közül sorshúzás útján döntenek. Az egyesület delegáltjai a panasz beérkezésétől számított három nap alatt köteles megnevezni, a panaszlott az ügyészi felhívástól számítva,

ugyancsak három nap alatt és erről a titkárt értesíteni. Az egyesület tagjai a delegálást, illetve a választást csak igazolt esetben utasíthatják vissza. A jury határozatait tanácsban hozza. A tárgyalási határnapot az elnök tűzi ki, az értesítéseket pedig a titkár útján küldi széjjel az érdekelteknek. Megidézendők: a választott jury tagjai, a panaszlott és az ügyész. A tárgyalás jegyzőkönyvét az egyesület titkára vezeti, aki a jury zárt tanácskozásán is részt vehet, de szavazati joga nincs. A jury köteles a feleket a nem nyilvános tárgyaláson meghallgatni és pedig úgy a panaszt képviselő ügyészt, mint a személyesen eljáró panaszlottat, köteles az előterjesztések megtételére alkalmat adni és az ügy állását felderíteni, esetleg a panaszt tevő tagnak, vagy tagoknak

meghallgatásával, vagy más bizonyítás felvételével is. A jury határozatát írásba kell foglalni, indokolni és kelettel ellátni, melyet az elnök aláír. Határozatát kihirdetés vagy kézbesítés útján közli a felekkel, mely ellen fellebbezésnek helye nincs. Az eredeti határozat az egyesület irattárában megőrzendő a tárgyalási jegyzőkönyvvel együtt. Ha a jury a panaszlott alapszabályellenes magatartását megállapítani, úgy az ügyész a választmány legközelebbi ülésén a tag megintése vagy kizárása, esetleg a követendő törvényes eljárás tárgyában indítványt köteles tenni, mely indítvány fölött aztán a választmány határoz.”³⁵

4. Összegzés

A tanulmányomban ismertetett eset alapján megállapítható, hogy a tisztességtelen versenyeselekmények nagyon is közel álltak a gazdasági verseny szabályzó magatartások, vagyis a kartellek tisztességtelen piaci cselekményeihez. Jelen esetben is ezt figyelhetjük meg, hiszen egy tisztességtelen piaci magatartás miatt indított választottbírói eljárás során kerültek elő a kartelltevékenységgel összefüggő cselekmények. Az eset bemutatása azt is mutatja, hogy a kartellek tevékenysége már az 1931. évi kartelltörvény hatálybalépését megelőzően is létezett, de azt megelőzően a fogyasztók védelmét, vagy épp az egyesületbe tömörült kereskedői érdekek

Szakáll Géza (1883–1959),
a Magyar Fotókereskedők Országos Egyesületének
tiszteletbeli elnöke³⁴

érvényesítését a tisztességtelen versenyről szóló törvény alapján igyekeztek rendezni. Az 1923. évi V. tc. vonatkozásában azt mondhatjuk, hogy kizárólag akkor volt megállapítható a tisztességtelen verseny fennforgása, amennyiben a versenytárs által az üzleti, kereskedelmi verseny céljából igénybe vett eszközök és a versenyző célzat jó erkölcsbe vagy üzleti tisztességbe ütközött. A kartellek esetében már a közjó és közérdek állt a kartellfelügyeleti szervek figyelmének középpontjában, amelynek védel-

me volt a legfontosabb állami beavatkozási cél. A törvény azt a célt fogalmazta meg, hogy a gazdasági élet és az üzleti forgalom alapját jelentő üzleti tisztességet védelemben kell részesíteni, amit állami beavatkozás eszközeivel valósítottak meg. Erre azért volt szükség, hogy a törvényhozás védelmet nyújtson a tisztességtelen versennyel szemben, hiszen a magánjog általános szabályai alapján ezt már nem lehetett garantálni a megváltozott gazdasági viszonyok között.

VARGA, NORBERT

Die kartellrechtlichen Relevanzen eines Schiedsverfahrens (Zusammenfassung)

In der Zwischenkriegszeit übte die Rechtsentwicklung eine erhebliche Auswirkung auf die Protagonisten des alltäglichen Wirtschaftslebens. Bereits vor Inkrafttreten des Kartellgesetzes beschäftigte sich der Gesetzgeber mit der Problematik der sog. Kartellbewegung und den Regelungsmöglichkeiten des unlauteren Marktverhaltens. Dem erörterten Rechtsfall vom Schiedsgericht gemäß lässt sich feststellen, dass die unlauteren Wirtschaftstätigkeit zu den Marktwettbewerb regelnden Verhalten sehr nahe standen, d.h. zu den unlauteren Markthandlungen der Kartelle. Anhand des Gesetzes Nr. 5 von 1923 lässt sich zusammenfassend sagen, dass der unlautere Wettbewerb ausschließlich nur dann festgestellt wurde, wenn die vom Konkurrenten in Anspruch genommenen Wirtschaftsmittel und die kon-

kurrierenden Zielsetzung gegen die guten Sitten oder gegen die Geschäftsehre verstießen. Im Falle der Kartelle standen schon das öffentliche Interesse und das Gemeinwohl im Mittelpunkt der Beachtung der Kartellaufsichtsbehörde. Das öffentliche Interesse der Aufrechterhaltung eines der ökonomischen Effizienz und der gesellschaftlichen Entwicklung dienenden Marktwettbewerbs sowie das Interesse der die Anforderungen der Geschäftsehre einhaltenden Unternehmen und der Verbraucher erfordert, dass der Staat mit einer rechtlichen Regelung die Transparenz und Freiheit des Wirtschaftswettbewerbs gewährleistet. Der erste Weltkrieg gab einen bedeutsamen Schwung der Ausbildung des Systems und des Mechanismus des staatlichen Eingriffs auf die Ebene der privatrechtlichen Verhältnisse.

Jegyzetek

* A tanulmány a Bolyai János Kutatási Ösztöndíj (BO/00198/18/9) támogatásával készült.

- 1 KOCSON Bálint: Az árelenőrzés jogszabályai. *Városi Szemle*, 1939. 342. p.
- 2 Uo. 343. p.
- 3 https://hu.wikipedia.org/wiki/Bud_János.
- 4 WIENER A. Imre: Gazdasági büntetőjogunk történelmi áttekintése. *Jogtudományi Közöny*, 1982. 10. sz., 767. p.; MOLNÁR Erzsébet: A kartellmagatartások büntetőjogi szankcionálásának kriminálpolitikai vizsgálata. *Versenyűkör*, 2019. 1. sz. 28–29. p.
- 5 SCHWARTZ Izidor: A háború hatása a szerződések teljesítésére és az osztrák bírói gyakorlat. *Jogtudományi Közöny*, 1916. 14. sz. 124. p.
- 6 POGÁNY Ágnes: A nagy háború hosszú árnyéka: Az I. világháború gazdasági következményei. In TOMKA Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*. Budapest, 2015. Országház Kiadó, 259–260. p.; KOVÁCS György: A kartellkérdés és –szabályozás gazdaságméleti és gazdaságpolitikai háttere a két világháború közötti magyar közgondolkodásban. *Versenyűkör*, 2016. II. különszám, 14–39. p.
- 7 DOBROVICs Károly: Kartel. A kartelljog fejlődése és a magyar törvény előzményei. *Közgazdasági Értesítő*, 1934. 38. sz. 16. p.
- 8 KRUSÓCZKI Bence: A tisztességtelen verseny a Szegedi Királyi Ítéltábla joggyakorlatában. *Acta Universitatis Szegediensis, FORVM, Publicationes Doctorandorum Juridicorum*, 2018. 1. sz. 249–251. p.
- 9 Bacsó Jenő: *A polgári perrendtartás tankönyve*. Budapest, 1917. Grill, 323. p.

- 10 Uo. 324–325. p.; MAGYARY Géza: *Magyar polgári perjog*. Budapest, é. n., 733–735. p.; FALCSIK Dezső: *A polgári perjog tankönyve*. Budapest, 1908. Politzer, 376–377. p.
- 11 Bacsó 1917. 326–328. p.; ZOLTÁN Ödön: A nemzetközi választottbíráskodás egyes kérdéseiről. *Jogtudományi Közöny*, 1986. 10. sz. 472. p.; DOBROVICs Károly: A kartell törvény befolyása a magánjogi jogviszonyokra. *Közgazdasági Értesítő*, 1933. 10. sz. 14. p.
- 12 Magyar Nemzeti Levéltár, Gazdasági Levéltár Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara Választottbírói iratai 56. (MNL GL) Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33. M. Kir. Postatakarékpénztár sürgönye.
- 13 Uo.
- 14 MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- 15 Uo.
- 16 Erre vonatkozó tájékoztató levél szintén megtalálható az iratok között. „Néhány esetben kétségessé vált egyes márkacikkek új ára. Ezért az összes márkacikkek kicsinybeni eladási árát összeállítottuk. Figyelmeztetjük tagjainkat arra, hogy az 1932. évi október hó 24. napjától kezdve további intésre nem számíthatnak. Aki árrontást követ el, tisztességtelen verseny miatt perrel számoljon.” Kelt. Budapest, 1932. október 15. napján. MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- 17 MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.
- 18 PÜNKÖSTI Andor (szerk.): *Mindent tudok. Az Ujság könyve. 7. könyv*. Budapest, 1928. Az Ujság Részvénytársaság kiadása, 29. p.

¹⁹ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.

²⁰ Uo.

²¹ Uo.

²² Uo.

²³ Uo.

²⁴ Uo.

²⁵ Uo.

²⁶ Uo.

²⁷ Uo.

²⁸ Uo.

²⁹ Uo.

³⁰ Uo.

³¹ Uo.

³² P. IV. 6185/1933. In MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesülete, 20.935/932-33.

³³ Uo.

³⁴ *Ország-Világ*, 1930. (április 13.) 15–16. sz. 4. p.

³⁵ MNL GL Z 202. 782. Magyar Fotókereskedők Országos Egyesületének Alapszabálya, 20.935/932-33.

1. Bevezetés

A kolozsvári M. Kir. Ferenc József Tudományegyetem tanárai megtagadták a román király és a kormányzótanács iránti hűségesküt, amely miatt távoznuk kellett.¹ Az egyetem az 1921. évi XXV. tc. értelmében költözött Szegedre, amelynek 100. évfordulója alkalmából a jogi karon professzori emlékkötet készült,² amely a második világháborút megelőző tanáraink életútját és munkásságát mutatja be. E kötet keretében Plósz Sándorról végeztem kutatást,³ aki 1872 és 1881 között a polgári törvénykezési jog, a váltó- és kereskedelmi jog nyilvános rendes tanára volt Kolozsvárott az egyetem egyik alapító professzoraként (ezt követően került Budapestre). A kutatás során több napilapot is találtam, amely Plósz 1918–19-ben kifejtett egyetemi tevékenységével foglalkozott. Bár a jelen tanulmányhoz végzett kutatás során eredendően e kérdéskört próbáltam feltárni, hamar világos lett, hogy más tanárok is szóba kerültek. A karon 1918 és 1920 között események és konfliktusok – ahogy látni fogjuk – lehet, hogy végső soron még az 1921/22. tanév dékánjának megválasztására is hatással voltak. Tanulmányomban a szakirodalmon kívül a korabeli napilapokat, valamint az ELTE Levéltárban található jogi kari tanácsulések jegyzőkönyveit dolgoztam fel.⁴ Az, hogy az elmúlt években több jogtörténeti tárgyú munka is foglalkozott a korszakkal,⁵ más-más aspektusokból megközelítve, alátámasztja a jogi kar helyzetének jelentőségét. A kutatás során sem célom, sem szándékom nem volt arra vonatkozólag, hogy bármelyik tanár megítélésén, munkásságán csorba essen, valamint hogy politikátörténeti fejtegetésekbe bocsátkozzam.

2. Kunfi Zsigmond egyetemi kultúrharca

A Tanácsköztársaság utáni történések nem érthetők meg teljeskörűen az egyetem történeti előzmények ismerete nélkül. Doleschall Alfréd, a jogi kar 1919/20. tanévének dékánja tanévnyitó beszédében a megelőző év eseményeit úgy foglalta össze, hogy „ez a halált

MŰHELY

Szivós Kristóf

A Tanácsköztársaság után felállított igazolóbizottság körüli vita a Budapesti Tudományegyetem jogi karán

hozó zivatar tudományegyetemi és különösen kari szervezetünkön és életünkön is perzselve végig süvített”.⁶ Nem véletlen, hogy a dékán ilyen jellemzést használt, hiszen az első világháborút követő forradalmi kormány ki kívánta terjeszteni befolyását a szellemi élet egyik központjára, a Budapesti Tudományegyetemre és ezen belül is leginkább az „öskonzervatív”⁷ jogi karra, mivel a közigazgatásban és az igazságszolgáltatásban a megörökölt államapparátus helyett új, fiatal és átképzett szakemberekre volt szükség egy nagy társadalmi átalakulás sokrétű és újszerű feladatainak ellátására.⁸ Többek között az is felmerült, hogy a hetvenedik életévüket betöltött tanárokat, mint például Concha Győzöt és Plósz Sándort, nyugdíjazzák.⁹

Az egyetem kezdetben inkább kivárá, halogató taktikát folytatott, és e tapogatózást követően a kormányzat és az egyetem között a valódi ellenségeskedés akkor robbant ki, amikor a közoktatásügyi tárca élére Kunfi Zsigmond került.¹⁰ A kar reformok iránti készségességének hiánya miatt Kunfi számára nyilvánvalóvá vált, hogy „a karban jelen összetételében nincs meg a készség arra, hogy a gyökeres átalakulást önmagától megvalósítsa”.¹¹ Az új szakemberek képzésének legfontosabb feltétele a megfelelő tanári kar, így a kormány számára presztízskérdéssé vált a kinevezések ügye, amelyet az egyetem szokásjogi úton maga gyakorolt. Kunfi a „szocialista kultúrkampf”¹² keretében szakított e koráb-